

Kuman koski vieläkin lapsuuden muistoissa

Sotavuosista lähtien Kiestingissä asuneella, mutta Kuntikylässä syntyneellä ja kasvanneella **Varvara Prokopjevalla**, ent. Kundozerova, (72), on lapsuuden ajoilta paljon muistoja kuulusta Kuman koskesta.

Kuntikylä (virallisesti Kuntijärven kylä) sijaitsi Pääjärvestä laskevan Kuntijoen varrella. Kuntijärven kylästä oli matkaa puolisoista kilometriä ja siitä Kuma ei enää loittona ollutkaan. Varvara muistelee: ”Meitä lapsia kysyttiin kesän ajaksi postia kuljettamaan. Aikuisilla oli niin paljon monenlaista työtä, ettei heillä ollut aikaa. Meillä lapsilla sitä kyllä oli. Isä vastasi, että lapsia annan, mutta ilman vanhempia en piistä, kun on matalla koski tässä, koski

tuossa. No, ämmö oli sitten aina meillä mukana”.

Posti kuljetettiin Kuntikylästä Kuman kosken taa, missä tavattiin Ruvalta päin tuleva postimies ja vaihdettiin posti. Menomatalla vene jätettiin etäälle kosken nielusta Polttamaniemeen. Näin tehtiin siksi, kun paluumatkalla virta olisi ollut liian voimakas soudettavaksi. Oli parempi mennä astumalla.

Kuman kosken niskalta alkoi lähes kahden kilometrin mittainen taival. Sitä myöten veneet ja tavarat siirrettiin hevosilla kosken ohi. Niin raju oli kosken voima, että ylös korkealla kalliorannalla kulkevalle tielle oli virta paiskonut rosoisia tukkeja. Siitä tukkilai-

Varvara Prokopjeva

set niitä kankien avulla pyörittivät takaisin koskeen. Kuman

suvannolla oli pienoinen mökki, jossa odotettiin Ruvalta tulevaa postivenettä. Kun siinä oli kuulumiset vaihdettu, lähdettiin astumaan kosken rantaa takaisin veneelle ja soudettiin kotiin.

Kuntijoessa ei ollut koskia paitsi aivan Niskan kylästä lähdeittäessä. Siinä oli kilometrin mittainen Niskakoski. Kylästä oli tie kosken rantaa suvannolle asti. Siihen tavallisesti tultiin veneellä ja astuttiin kylään. Vaikka joessa ei muita mainitsemisen arvoisia koskia ollutkaan, niin hyvän kyydin se antoi myötävirtaan matkatessa. ”Kun Kuntikylästä Niskaan souvat kymmentä kilometriä 2,5 tuntia tai kolme, takaisin myötävirtaan ei niin tuntia mene, kun tulet kylään järellä. Niin lujasti virta tuo. Juuri vain huoparilla viiltelöö”!

SAKARI VUORISTO

Kuvia elämästä Soukelon kylässä viime vuosisadan alkukymmeninä

Oheinen kuvaus perustuu Soukelon kylässä 1889 syntyneen Vasili Zaikovin (myöhemmin Suomessa Ville Iijanen) kertomaan. Häntä haastatteli Maiju Keynäs v. 1940.

Vasilin isää Iivanaa kutsuttiin kotioloissa nimellä Iija; sillä perusteella poika aikanaan sukunimeään suomentaessaan päätyi nimeen Iijanen. Äiti oli Outi Kiriläntytär Karпов ja kotoisin Kiestingin kirkonkylästä.

Vasilin isä oli maanviljelijä, poromies ja kauppias. Hän oli kulkenut laukkukaupalla Oulun seuduilla ja omaksunut sieltä monia uusia ajatuksia. Niinpä hän alkoi ensimmäisenä Soukelon kylässä viljellä kylvöheinää ja kauraa sekä ojittaa peltojaan Suomesta saadun esimerkin mukaan. Tämä tapahtui vuosisadan vaihteen tienoilla. Ojan-kaivajiksi hän oli pestannut Kurttin veljekset Kuusamosta.

Kun ojan-kaivuu oli käynnissä, paikalle asteli Tiitan Huotari, rikkaan talon isäntä. Kun hän näki, että maat oli luotu soroille, hän nauro i ja sanoi: ”Jo olet huppana, kun tuohon panet rahaa. Maat luot pellolle! Minkä siihen heinää kasvaa, sen musta lammas syö.” Isä Iivana vastasi: ”Kun tulet kolmen vuoden päästä, niin heinä

kasvaa tähän saakka (näytti mittansa).”

Iijan talo, joka sijaitsi kylää vastapäätä Kotilahden toisella puolella (siellä oli neljä taloa) oli karjalaisittain katsoen varakas. Lehmikarjaa oli 6-10 lypsävää, hiehoja sekä vasikoita ja sonni. Hevosia talossa oli 1-3 ja porocloa runsaat toistasataa päätä.

Syksyisin ilmojen kylmettyä metsästettiin myyntiin metsälintuja (pyssy, ansa ja rita). Metsästysmatkoilla viivytettiin parikin viikkoa ja asuttiin havukodassa. Kota oli vahvistettu tuohilevyillä sateen varalle. Oviaukon edessä poltettiin rakovalkeaa. Monin paikoin oli metsäpirttejäkin. Saalislinnut säilytettiin hirsiaitassa. Lumikelin aikaan linnut noudettiin poroilla kotiin, sulatettiin, pantiin pää siiven alle ja painettiin jaljoja vähän sisäänpäin: näin lintu oli myyntikunnossa. Ennen joulua tai joulun jälkeen linnut vietiin Ouluun myytäväksi.

Vasili-poika oli isänsä mukana Oulun matkalla ensi kerran ehkä 15-16 vuotiaana. Ouluun vietiin samalla reissulla myös ketun, ilveksen, ahman, oravan ja näädän nahkoja, poron - ja hirventaljoja, karhunaljoja.

Karhun lihaa ei Karjalassa syöty, koska luultiin, että siitä tulee riähkä. Aikaisemmin ei syöty vertakaan riähkän takia.

Suomalaisille veri kelpasi, ja he kävivätkin mm. Soukelossa ostamassa verta poronteurastusten aikaan. Hinta oli vähäinen.

Keväällä pyydettiin hirviä ja karhuja sekä metsälintuja soitimelta. Vasili hiihti ensimmäisen hirvensä jo nuorukaisena ja kaatoi ensimmäisen karhunsa 21-vuotiaana.

Kalastusta harjoitettiin verkoilla, järvinuotalla, pitkälläsiimalla; lisäksi oli mertoja ja pikkurysä. Pyydystyspaikkoina olivat mm. Soukelonjärvi, Hirvasjärvi, Ruvajärvi jne. Oulunkajossa, Leukusenojassa ja Hirvasjoessa pyydystettiin koskipaikoista siikaa.

Kevätpyyntiin lähdettiin loitommaksi, Koutajärvelle. Matkaa sinne oli 60 virstaa. Perillä viivytettiin viikkokausia. Kalat (siikaa, lohta, haukea ja ahventa) suolattiin ja haettiin aikanaan talvikelillä kotiin. Koutajärvellä Zaikovin joukolla oli yhteinen kalapirtti ja kala-aitta naapurin kanssa. Jo talvella sinne vietiin jauhoja ja muita ruokatarpeita, jotka säilöttiin maahan kaivettuun kuoppaan. Kalamatkoilla mukana oli naapurista yleensä emäntä ja poika.

Kotitarpeiksi kalastettiin lähivesiltä ja omasta järvestä. Hirvasjärvellä oli oma kalapirtti, Ruvajärvellä yhteinen naapurin

kanssa. Talvella pyydettiin matikkaa rysillä. Kalat myytiin kylällä tai vietiin Knäsöön.

Matkareitti Ouluun oli seuraava: Soukelo-Paanajärvi-Kuusamon kirkonkylä ja edelleen talvitietä Täivalkosken ja Pudasjärven kautta Ouluun. Soukelosta Kuusamoon oli noin 80 kilometriä ja siitä Ouluun 240 kilometriä. Kauppatatka kesti pari viikkoa, kun kuljettiin yötä päivää.

Oulusta tuotiin paluumatkalla kaikenlaista kauppatavaraa tulitukuista lähtien. Tullessa osa tavaroista jätettiin Suomen puolelle tullin takia ja haettiin myöhemmin yöaikaan. Tullitarkastaja kävi kylässäkin ja takavarikoi kertojan kodista suomalaista tavaraa ja antoi vielä suuret sakotkin.

Vasili oli käynyt isänsä kanssa Knäsöissäkin jo ennen Oulun matkoja. Valkean meren rannikolla käytiin sekä kesällä että talvella. Kesäaikaan reitti oli seuraavanlainen: veneellä Soukelosta Ruvajärven päähän, siitä kahden virstan taival, sitten veneellä Susijärveä, jonka jälkeen oli taas mentävä astumalla kuusi virstaa. Sitten laskeettiin Koutajoen kosket Tuuti-järveen ja edelleen Koutajärven. Matkalla yövyttiin Kanasen kylässä. Loppumatka mentiin veneellä Koutajärveä. Lop-

pumatka, noin neljä virtaa Knäsöihin mentiin taas astumalla. Matka kesti neljä vuorokautta.

Perillä Knäsöissä oltiin vuorokauden verran, myytiin tavarat ja ostettiin sokeria, teetä, krinkelä ja vaatetavaraa. Talvireitti hevosella tai poroilla oli lyhyempi. Koko retkeen meni aikaa 4-5 vuorokautta.

Kertojamme Vasili meni kansakouluun 12-vuotiaana. Koulun 3-vuotinen ja sijaitsi Oulangan kirkonkylässä. Siellä poika asui Leander Borodkinin luona. Isän sisko oli siellä miehellä. Kotona muuan suomalainen työmies Kuusamon Paanajärveltä opetti hänet lukemaan suomeksi. Isä tilasi suomalaisia sanomalehtiä, mm. oululaiset Liitto ja Kaleva. Näistä syistä – kun kertoja kävi ”suomalaista koulua” ja kotiin tilattiin suomalaisia sanomalehtiä – kylällä puhuttiin, että ”kylä kokonaan ruotsiutu tuo talo”.

Opettajana Oulangan koulussa oli venäläinen Larionovits, joka osasi jonkin verran karjalaakin. Karjalan kielen puhuminen koulussa oli kuitenkin kiellettyä. Rangaistuksena oli mm. nurkassa seisominen tai polvillaan suolasäkin päällä. Koulussa oli noin 30 oppilasta, poikia enemmän kuin tyttöjä. Vanhemmasta vain jokunen osasi venäjää. Lukutaitoisia oli vain kaksi, kertojan isä ja Jyrki Zaikov.

Soukelon kylässä oli muutamia Suomesta tulleita ammattimiehiä. Oli suomalainen seppämestari Antti Paanajärveltä ja suomalainen suutari Riekkinen Kuusamosta. Kylässä kävi suomalaisia kauppiaita. Nämä kulivat vaatetavaraa myyden Knäsöihin saakka. Tällainen kaupankäynti oli laitonta, mutta asukkaat suosivat näitä kauppiaita. Suomalaisia kävi myös häissä Karjalan puolella. Häissä sai nimittäin ilmaisen ruuan ja viinan.

Suomalaisia vieroksuttiin Karjalassa uskonnon takia, sanottiin pakanoiksi. Venäläisiäkin kulki Soukelossa. He olivat aivan ummikkoja ja toimivat haudankaivajina.

Soukelon kolhoosi

Soukelon kolhoosissa on nyt lehmä 28, nuorta karjaa 3, sonneja 2 ja yksi siitossonni. Poroja kolhoosissa on 180 ja hevosia 14. Kolhoosin jäsenillä on hyvä työmoraali. Vain yksi, Feodor nimeltään, suhtautuu kolhoosin töihin kylmäkiskoisesti. – PK 4.1.11933

Soukelo vuonna 1918

Soukelon kylä sijaitsee Pääjärven – Koutajärven reitin varrella noin 25 kilometriä Paanajärvestä itä-pohjoiseen. Kylä on sijoittunut ymmyrjäisen Soukelojärven kaakkoiskulmassa olevalle Soukelon niemelle.

Kylän talot olivat sijoittuneet siten, että niemen kärjessä oli Harittanan talo, jota seurasivat Kotilahden rantaa Mehvon talo, Irkilän mökki, Onton talo, Mikkilän talo ja Jöysein mökki, joka sijaitsi lähimain Kotilahden pohjukassa, mutta kuitenkin niemenpuoleisella rannalla. Soukelonniemen pohjoisella rannalla eli siis järven puolella talot olivat lännestä lukien Tiittalan ensimmäinen talo, Hourin talo, Iljan talo, Seredinin talo, Tiittalan toinen talo ja Arhipan talo. Kotilahden eteläisellä rannalla on neljä taloa. Läntisin niistä oli Rotola, seuraavana Mehvon toinen talo, Iijan talo ja Ontrein talo.

Soukelonjärvi on noin seitsemän kilometriä pitkä ja suunnilleen saman levyinen. Siinä on lukuisia saaria ja luotoja. Runsaan puolen kilometrin päässä kylästä sijaitsee luoto, jota kutsutaan nimellä Kaksihavunen. Pohjoiseen päin saman matkan päässä, noin 600–1 000 metriä kylästä, on kuunsirppiä muistuttava Matkaluoto. Keskellä järveä ovat Soukelosaari, Kalmasaari, Ravantisaari, Selkälouto jne. Järven etelärannalla, noin kahden kilometrin päässä kylästä, on Lappoitsaari ja sen takana Leukusenjoen suu, josta lähtee tie kohti Paanajärveä. Käsite ”tie” edustaa vain metsässä olevaa aukkoa, jota voidaan ajaa vain talvella. Kesäinen polku seuraa samaa aukkoa, mutta kiertää suot.

Kylästä itään ovat Ruokosmanlahti, Orjaniemi ja Kumajoen suu. Etelässä kylää kiertää suo, joka kylän kohdalla on palanut ja puuton. Kotilahden etelärannalla olevien talojen takana suo kasvaa ohutta metsää. Suon yli johtaa tiepahanen Ukonniemeen ja sieltä edelleen Vartiolummin kylään sekä itäisenä haarautumana Oulankaan. Kolmas tie menee Soukelonjärven poikki Ruvaan ja sieltä edelleen Kivisalmen kautta Susijärvelle, Koutajärvelle ja Knäsöihin kylään Vienanmeren rannikolle. Sieltä mm. kuusamolaiset hakivat sillikuormansa ja näillä matkoillaan pistäytyivät Soukelossakin.

Vuonna 1918 Soukelon kylä eli alkukantaista metsäkyllän elämää. Jokaisella talolla oli omat pienet peltotilkkinsa, joissa viljeltiin ohraa, perunaa, naurista, sipulia ym. Ruista kylvettiin vain Tiittalan talossa. Vilja ei riittänyt läheskään koko vuodeksi. Jauhoja jouduttiin tuomaan Knäsöistä joskus myös kesällä, jolloin ne kuljettiin vesiteitä veneellä järviä ja jokea myöten; vetotaipeilla tavarat jouduttiin kantamaan. Vuonna 1918 kylää koeteli ankara jauhopula. Silloin syötiin varsin yleisesti pettua ja olkileipää.

Karjaa oli 1 – 5 lehmää taloa kohti. Kesällä karja sai ruokansa luonnonlaitumilta, talvi-ruoka tehtiin luonnonniityiltä. Niityt olivat Ruokosmalahden ympärillä. Leukusenjoen varrella ja Leukusjärven ympärillä samoin kuin Somosenlahden rannoilla kyläläisillä oli perattuja heinämaita. Viimeksi mainitut alueet olivat kylästä länteen.

Muutamissa taloissa oli poroja. Suurin karja käsitti 500 päätä. Poroja laidunnettiin kylästä länteen olevilla vaaroilla Viinikumpua myöten. Lehmät sen sijaan kävivät laiturilla etelän suunnalla Siirivaarassa, Partakummussa ja Varsankijärven rannoilla. Tämä järvi sijaitsee Soukelon ja Ukonniemen välisessä ylänkömaastossa Murto-kummun tuntumassa. Järvestä laskee pieni Okkulanoja Soukelonlahteen. Varsankijärveen istutettiin aikoinaan siikoja.

Kylän kulttuuririennosta tuskin voi puhua muussa kuin kalevalaisessa mielessä. Kullervon nuoruudesta laulettiin nuottamatkoilla. Kun kylässä ei ollut koulua, lukutaidottomuus oli yleistä. Kirjanainen sentään kylässä oli. Hän luki slavoninkielistä raamattua uskonnollisina pyhinä järjestetyissä tilaisuuksissa.

Vuonna 1918 ajat olivat Soukelossakin rauhattomat. Suomalaisia punakaartilaisia ilmaantui kylään. Erästä heistä sanottiin ”sinipukuksi”. Hän toimi jonkinlaisena agitaattorina. Kevään kuluessa kylään kerääntyi aseistettuja miehiä, joiden toimista kyläläisillä ei ollut varmaa käsitystä. Ajan kanssa se kuitenkin jossakin määrin selkeni. Valkoiset tekivät Suomesta päin kylään kaksi hyökkäystä. Toisen hyökkäyksen aikana kylän punaiset

pakenivat, mutta myös hyökkääjät vetäytyivät pois. Ensimmäisen hyökkäyksen aikana Seredinin ukko sai kellarissa luodin rintaansa. Punaiset sanoivat, että ukko oli ollut valkoisten puolella – ampuivat oman miehensä.

Näiden taistelujen jälkeen punaiset jättivät Soukelon kylän, mutta tekivät myöhemmin sinne usein partiomatkoja ja kävivät myös hakemassa elintarvikkeita. Kylän väki puolestaan piileskeli yöt länteen suuntautuvissa metsissä, kuten Leukusenjoen ja Leukusjärven metsäpiirteillä. Näihin metsiin kyläläiset raahasivat myös muonavaransa. Näin Soukelon kylä oli tuona keväänä ja kesäläkin pitkiä aikoja tyhjänä. Päiväsaikaan käytiin maatoissa, yöksi siirryttiin metsäpiirteille.

Ennen näitä levottomia aikoja kylässä ei ollut yhteiskunnallisia vastakohtaisuuksia. Asukkaiden hyvinvointi perustui ahkeruuteen luonnon antimien keräämisessä. Jos patriarkaalisessa perheyhteisössä syntyi riita, perhe erosi, toisin sanoen veljekset vaimoineen erosivat tai jokin veljeksistä jätti lapsuudenkotinsa. Näin kylään syntyi uusi talo.

Kylän asukkaiden suuntaus länteen näyttää olleen ilmeinen. Paitsi että piilopaikat valittiin kylän länsipuolen metsistä on myös todettava, että vuoden 1922 sodan jälkeen valtaosa Soukelon kylän asukkaista siirtyi pakolaisiksi Suomen puolelle.

Oheinen käsikirjoitus löytyi Lauri Kuntijärven jälkeensä jääneistä papereista. Se on ilmeisesti hänen kirjoittamansa, jos kohta tekijää ei ole mainittu.

Soukelon kollektivistit

Soukelon kolhoosin (Piervaja maja) yhteenveto kuluu neusta maatalousvuodesta ja töistä:

- kevätkylvöjen viljelysala oli 15 hehtaaria, josta ohraa oli 8 hehtaaria, heinäkorjuussa kunnostautui erikoisesti Arhippa Zaikovin johtama prikaati,

- ohranleikkuussa paras oli Matro Zaikovan prikaati –päivänormi oliv ahintään 150 pros. – PK 17.11.1934.